

KUSTANTAMO
HELMIVIYÖ

KOSTI KOSKINEN

**Ihmeellinen
kuherruskuukausi**

Fantastisia kertomuksia

Ihmeellinen kuherruskuukausi

Kosti Koskinen

Ihmeellinen kuherruskuukausi

Fantastisia kertomuksia

Kustantamo Helmivyö
Turku 2021

Kosti Koskinen: Ihmeellinen kuherruskuukausi

Toim. Juri Nummelin

ISBN 978-952-7211-69-4

Painopaikka: BoD, Norderstedt, Saksa

Lukijalle

Tässä kirjassa julkaistaan uudestaan raumalaisen kuvataiteilijan Kosti Koskisen kauhunovellikokoelma *Ihmeellinen kuherruskuukausi*, joka ilmestyi alun perin vuonna 1930 ja on sittemmin tyystin unohtunut.

Olin pitkään haaveillut harvinaisen teoksen uudelleenjulkaisusta, mutta tilaisuus tuli lopullisesti vasta syksyllä 2020, kun Rauman taidemuseon intendentti Heta Kaisto ehdotti yhteistyötä, kun museossa aukeaisi Koskisen retrospektiivinen näyttely keväällä 2021. Samalla tuli mahdollisuus saada käydä läpi Koskisen arkistoja, jonka hän oli lahjoittanut Rauman taideyhdistykselle. Julkaisemattomista teksteistä ja muistiinpanoista aukesi erilainen kuva Koskisen työskentelyyn kuin mitä pelkän julkaistun kirjan perusteella pystyi päättelemään.

Teokseen sisältyy viisi Koskisen muuta novellia, neljä 1920-luvulla eri lehdissä julkaistua tarinaa sekä aiemmin

ilmeisesti julkaisematon “Unihirviö”. Kirjan avaa kirjoittamani pitkä esipuhe, jonka voi hypätä yli, jos pelkää, että kauhutarinoiden loppuratkaisut paljastuvat.

Toimitusperiaatteista sen verran, että Koskisen usein vanhahtavaan ja koukeroiseen kieleen ei ole puututtu kuin selvien lyönti- tai ladontavirheiden kohdalla. “Unihirviön” kohdalla on otettu huomioon Koskisen omat korjausmerkinnät.

Kiitos ennen kaikkea Heta Kaistolle, joka mahdollisti projektin, mutta myös Rauman Taideyhdistykselle, joka hallinnoi Koskisen arkistoa, Rauman taidemuseon museosihteeri Pauliina Monto-Kokkoselle, museovirkailija Susanna Liikalalle, joka suunnitteli kannen, Petri Jokiselle, joka tuntee Koskisen arkiston, ja Kasper Kujansuulle, joka skannasi kirjan. Erityinen kiitos myös Matti Järviselle, jonka apu kirjanteossa oli huomattavaa. Erityinen kiitos Boris Hurtalle, jota ilman tätä uutta laitosta ei tehtäisi.

Hyytäviä lukuhetkiä!

Turussa tammikuussa 2021

Juri Nummelin

Juri Nummelin

Kosti Koskisen absurdit kauhut

Usein todetaan, että Suomessa ei kirjoiteta eikä julkaista kauhukirjallisuutta. Suomalaiset kauhukirjailijat voi väitteen mukaan laskea yhden käden sormilla: Mika Waltari, Kari Nenonen, Boris Hurta, Marko Hautala...

Tosiasiassa Suomessa on aina kirjoitettu ja julkaistu kauhua. Jo yksi ensimmäisistä suomenkielisistä proosateoksista oli sukua kauhulle, nimittäin Jaakko Juteinin *Kummituksia*, joka ilmestyi vuonna 1819. Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* sisältää sekin useita kauhukirjallisuuden kuuluvia kohtauksia.

Suomalaisen kirjallisuuden historiassa tavataan useita kausia, jolloin kauhua on julkaistu enemmän kuin muulloin. Yksi näistä kultakausista on ollut 1920-luku. Itsenäi-

syys oli alkanut verisellä sisällissodalla, ja vuosikymmen oli muutenkin Suomen historian verisin ja väkivaltaisin. Samaan aikaan monia taiteilijoita ja kirjailijoita kiinnostivat esoteeriset ja mystiset teoriat ja ajatukset. Nämä vaikutteet yhdistyivät 1920-luvun aikana kirjoitetuissa kauhukirjoissa.

Kyse ei ole laajasta joukosta teoksia. Romaaneja ja novellikokoelmia on kourallinen, tunnetuimpia ovat Aino Kallaksen *Sudenmorsian* (1928) ja Kristian Korpin eli Mika Waltarin *Kuolleen silmät* (1926). Enemmän on runoja, varsinkin niin sanottujen tulenkantajien teoksissa. Silloinkin kyse on usein yksittäisistä runoista tai runojaksoista teoksissa, kuten Katri Valan esikoiskokoelmassa *Kaukainen puutarha* (1924), jossa on osio nimeltä ”Kauhu”. Uno Kailaan useissa runoissa taas esiintyy fantastisia ja neuroottisia kauhutunnelmia, joiden lähde on sivilisen ja yksinäisen minän nyrjähtänyt sielu. Tulenkantajien värikkään fantasian kääntöpuolena ovat usein kauhu ja pelko.

Kultakausi jatkui 1930-luvun alkuun, ja sen yhtenä kulminaatiopisteenä voi pitää Kosti Koskisen novellikokoelmaa *Ihmeellinen kuherruskuukausi*, joka ilmestyi vuonna 1930. Novellit oli kirjoitettu jo aiempina vuosina, ja kirjan kustannussopimus allekirjoitettiin vuonna 1929. Kirjan kustantajana toimi WSOY, joka oli monen tulenkantajalaisen runoilijankin kustantaja. Se oli julkaissut myös muutamia yksittäisiä kauhuteoksia, kuten astrolo-

giasta kiinnostuneen Benno A. Piispasen (oikea nimi Santeri Levas) novellikokoelman *Näkymättömän käskijän* (1928). WSOY kustansi myös kultakauden viimeisen teoksen, kansatieteilijä Samuli Paulaharjun *Tunturien yöpuolta* (1934).

Joku voi kysyä, miten kirja, jonka nimi on *Ihmeellinen kuherruskuukausi*, voi olla kauhukirja. Sehän kuulostaa joltain romanttiselta komedialta, jossa kieriskellään ladossa tai matkustellaan viattomasti Päijänteellä. Kirja ei edes näytä kauhulta tai edes jännitykseltä, sillä kannessa on pienellä painettu maisemakuva, eikä kirjalla ole selventävää alaotsikkoa tyyliin ”jännityskertomuksia” tai ”kauhunovelleja”. Kirjassa ei myöskään ole takakansitekstiä, mutta eivät ne kovin yleisiä 1930-luvun alussa muutenkaan olleet.

Koskisen teos jäi yli 70 vuodeksi limboon, eikä sitä mainita esimerkiksi Simo Sjöblomin mittavassa dekkaribibliografiassa, johon muutoin on listattu kaikki suomeksi ilmestyneet kauhuteokset. *Ihmeellistä kuherruskuukautta* on lokakuussa 1929 päivätyn kustannussopimuksen mukaan painettu 2000 kappaletta, mutta silti kirja on todella harvinainen. Sitä on voitu makuloida, jos ja kun myynti on jäänyt pieneksi.

Koskisen matka pois unohduksesta alkoi, kun turkulainen kauhukirjailija ja keräilijä Boris Hurta piruuttaan osti Koskisen novellikokoelman ja rupesi lukemaan sitä. Hurta on kuvaillut tapahtumaa suurin piirtein näin: ”Aloin lu-

kea sitä unikirjana, mutta jo eka lause paljasti, että tämä-hän on jumankauta kauhua!”

Hurtan Portti-lehteen vuonna 2007 kirjoittama artikkeli “Kosti Koskinen murtaa ajan kahleet” oli ensimmäinen kerta, kun *Ihmeellinen kuherruskuukausi* tuotiin julkisuuteen. Aikanaan siitä ei julkaistu tiettävästi yhtään arvostelua, ja sen mainitsi mahdollisesti vain *Arvosteleva kirjaluettelo*, jonka lyhyiden tekstien perusteella teoksia ostettiin kirjastoihin. Jo tuolloin kriitikko Onni Tolvanen huomasi, että kirjan otsikko on epäonnistunut ja harhaanjohtava. Tolvasen mukaan Koskisen novellit ovat “aivan erikoisia” ja ne “kahlitsevat lukijan mieltä voimakkaasti”.

Näin voi todellakin sanoa. Koskinen on 1920- ja 1930-lukujen kauhukirjailijoistamme ehkä omaperäisin, eikä hän pysähtynyt perinteisiin kauhutehoihin. *Ihmeellisen kuherruskuukauden* ideat tuntuvat edelleen omaperäisiltä ja tuoreilta, varsinkin kirjan päättävässä niminovellissa. Teos ei muistuta mitään muuta suomalaista kauhukirjaa.

Kirjan novellit ovat houreisia uni- tai kuumekuvia, joista ei ole pitkä matka skitsofrenian ja psykoosin kaltaisiin mielenterveyshäiriöihin. Koskinen on myös kirjoittanut novellit tyyliin, joka korostaa häiriintynyttä tunnelmaa. Yhdeksi vertailukohdaksi voisi tulla Robert W. Chamberlin *Keltainen kuningas* (1895), jonka kuvauksissa on samanlaista vieraannuttavaa tunnetta siitä, että tarinat eivät sijoitu arkimaailmaan. Kukaan ei Suomessa Chamber-

sin novellikokoelmaa 1920-luvulla kuitenkin tuntenut, ja se ilmestyi ilmestyi suomeksi vasta vuonna 2014.

Koskisen käyttämät sitaattit paljastavat kuitenkin, että hän harrasti kauhukirjallisuutta: ensimmäisen novellin avaa englanninkielinen sitaatti Poen novellista ”Perverssyyden paholainen”. Koskisen muista teksteistä tiedetään, että hän luki aikansa salapoliisiromaaneja ja muuta jännityskirjallisuutta. Ian Flemingiä hän piti myöhemmin suuressa arvossa.

Ihmeellisen kuherruskuukauden ensimmäisenä novellina on pitkä ”Orta”, jonka päähenkilö on kirjailija Arthur Atro. Hän on kirjoittanut ”Orta”-nimistä romaania, joka sijoittuu samannimiseen kaupunkiin. Tällaiset leikittelyt jo tuovat mieleen Chambersin *Keltaisen kuninkaan*, jossa näytelmä nimeltä ”Keltainen kuningas” avaa portin toiseen todellisuuteen. Atro kertoo novellissa elämänsä tarinan, miten hän orvoksi jäätyään on asunut tätinsä kanssa vanhaa taloa tutkien ja lopulta kaupunkiin pikkuhiljaa tutustuen. Todellisuus ja kertomus alkavat sekoittua, sillä Atron romaanin henkilöt ruumiillistuvat kaupungin kauduilla.

”Amanita ja Ariosti” sijoittuu keskiaikaan, ja siinä nuori munkki ihastuu salavihkaa näkemäänsä naiseen ja alkaa fantasioida tästä. Tässäkin novellissa tuntuu kihelmöivä tunnelma, joka purkautuu kammottavina väkivallan näkyinä. ”Moran luostarissa” taas on hurja tarina, jossa on Koskiselle – ja muulleen varhaiselle kauhukirjallisu-

delle – tyypillisiä sisäkkäiskertomuksia. Novelli saattaa sisältää suomalaisen kaunokirjallisuuden ensimmäisen saatananpalvontakuvauksen.

“Prinsessa Metefa” on kirjan perinteisin kauhukertomus, joka sijoittuu 1920-luvun muotivillityksen maailmaan: Egyptiin, pyramidien ja faaraoiden maahan. Tarinaa kertoo arkeologi Robert O’Callaghan, joka kollegansa kanssa löytää otsikon prinsessan haudan. Egypti oli 1920-luvun suuria villityksiä, mikä liittyi suurelta osin faaraotutankhamonin haudan löytymiseen vuonna 1922. Villitys näkyi myös kauhukirjallisuudessa, esimerkiksi Mikä Waltarin novellissa “Muumio”, joka on hänen *Kuolleen silmät* -kokoelmassaan. Myöhemmin Waltari käytti samaa aikakautta *Sinuhe, egyptiläisessä*. Samaa sarkaa kyntää myös Koskinen.

Erityisen omituinen on kirjan päättävä niminovelli, jossa juuri mikään ei enää muistuta todellista maailmaa. Espanjalainen herrasmies kuvailee siinä nimettömälle minäkertojalle avioliittoaan ja elämäänsä vaimonsa kanssa, johon kuuluu olennaisena harrastuksena eri eläimiksi pukeutuminen. Miehen vaimo harrastaa muutenkin juoksemista nelinkontin, minkä sanotaan olevan vanha mada-gaskarilainen tapa, ja vaimo on erityisen hyvä esittämään koiraa. “Ihmeellinen kuherruskuukausi” on surrealistinen kertomus, jonka lähtökohdissa on jotain eroottista ja fetisististä. Lopetus on todella hurja villissä visiossaan.

Kuka sitten oli Kosti Koskinen? Koskinen (1905–1983) oli raumalainen kuvataiteilija, joka opiskeli toimittajan työtä Helsingissä Kansalaiskorkeakoulussa. Lisäksi hän opiskeli jonkin aikaa myös Sibelius-akatemian edeltäjässä Helsingin musiikkiopistossa. Hän oli jossain määrin lähellä tulenkantajia, koska tunsii taiteilijaryhmään kuuluneen raumalaisen Unto Koskelan. Koskinen oli opiskellut taiteen tekemistä Helsingissä Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulussa 1920-luvun puolivälissä ja osallistunut ensimmäiseen näyttelyynsä vuonna 1926. Hän joutui isänsä sairastelun takia muuttamaan takaisin Raumalle, missä hän jatkoi taiteen tekemistä.

Koskinen myös senttasi lehtijuttuja sekä toimi pianistina ravintoloissa ja elokuvateattereissa, joissa vielä pyöritettiin mykkäelokuvia – aikansa kulttuurialan silpputyöläinen siis. Taiteilijana Koskinen oli impressionisti, taitava värien käyttäjä, joka oli oppinut paljon Paul Gauguinilta sekä opettajanaan toimineelta Sam Vannilta. Sodan jälkeen hän sai vaikutteita kubismista, ja viimeisessä vaiheessaan hän innostui kollaaseista.

Koskinen oli kuvataiteilijana ainakin paikallisesti tunnettu ja arvostettu, mutta toimeentulo oli riippuvainen muista töistä. Kirjoittaminenkaan ei aina toiminut. Joskus hän onnistui saamaan novellin läpi johonkin lehteen. 1920-luku oli niin sanottujen lukemistolehtien kultakautta, jolloin monet kustantajat kokeilivat eurooppalaisten ja amerikkalaisten esikuvien innoittamana novelleja, ar-

tikkeleita, valokuvia ja kuvituksia yhdistäviä moderneja aikakauslehtiä. WSOY:n julkaisemaan Panu-lehteen Koskinen sai läpi nokkelan Sherlock Holmes -pastissin ”Sherlock Holmes ja Musta Liitto” (7/1925). Egypti-aihetta Koskinen taas tapaili ”Egyptiläisen rautapatsaan arvoitus”, joka ilmestyi Kuvalehden Kertomiston numerossa 11–12 vuonna 1925. Novelli kertoo salaperäisestä patsaasta, joka vaikuttaa murhanneen museon vahtimestarin. Samassa numerossa ilmestyi myös alkoholismia käsittelevä surullinen realistissävytteinen kertomus ”Kappale laitakaupungin elämää”. ”Ande Irtotukka” (Panu 23/1925) taas on parodinen historiallinen kertomus saraseeneja tappavan aatelisen puoliosasta.

Koskinen julkaisi Panussa muitakin novelleja, kuten ajan romanttisille romaaneille irvailevat ”Sydämeni on sinun” (15/1925) ja ”Kolme viikkoa” (24/1925). ”Haudan salaisuus” (16/1925) on länkkäriparodia ja ”Lorenzo jumalainen” (23/1926) taas huumorimukaelma historiallisista romaaneista. Boris Hurtta on arvellut, että Panu-lehdessä julkaistiin Koskiselta novelleja myös ilman tekijän nimeä. Panun novellit varmasti huomattiin emokustantamo WSOY:ssa.

Kiristäjä ja seurapiirineiti Minna Craucherin kustantamassa ja Lauri Viljasen päätoimittamassa Seura-lehdessä (jota ei tule sekoittaa myöhempään, edelleen ilmestyvään Seuraan) ilmestyi ”Väärä paikka” (2/1928). Se on erikoinen mahdottoman rikoksen sisältävä novelli, jonka pää-

osassa vaikuttaa olevan salapoliisi Martti Rautio. Nuoren tytön itsemurhalta näyttävän kuoleman ratkaisee kuitenkin Raution toveri, aluksi tavalliselta Watson-hahmolta vaikuttava Samuel Virta, joka näin pääsee esittelemään ilmiömäisiä päättelytaitojaan. Novellin lopussa Samuel Virta esittää erikoisen näkemyksen oikeudesta:

(...) olen sitä mieltä, että maallinen oikeus ei ole koskaan oikeutta, sillä kuinka se voisi saada selville ne lukemattomat pienet syyt ja seikat, joista rikos johdetaan ja olla tietoinen niistä vaikutteista, jotka ohjaavat rikoksentehtäjiä, joista tämän itsensäkin ei tarvitse olla tietoinen ja vielä rangaistus samalta näyttävästä rikoksesta voi olla toiselle aivan sietämätön ja toiselle ei se merkitse mitään; jostakin rikoksesta, josta toinen pitäisi hirttää, niin toiselle olisi annettava valtionpalkinto (...).

Rautio ja Virta päästävät näin ollen murhaan syyllistyneen vapaaksi, vaikka tämä on juuri tunnustanut tekonsa. Novellissa vihjataan naisvihamielisesti siihen, että kuolleen nuoren naisen olikin syytä kuolla.

Yksittäisten novellien jälkeen tuli *Ihmeellisen kuherruskuukauden* vuoro. Ero sen ja aiemmin julkaistujen novellien välillä on huima, mutta kirja ei kuitenkaan vaikuta poikineen uusia mahdollisuuksia.

Koskinen jatkoi kyllä kirjoittamistaan *Ihmeellisen ku-*

herruskuukauden jälkeenkin. Rauman taidemuseoon tallennetussa arkistossa on useita novellikäsikirjoituksia sekä joitain romaanimittaisia tekstejä, osa keskeneräisiä. Kaikki vaikuttavat olevan peräisin ajalta ennen sotaa, ja ne ovat tämänhetkisen tiedon mukaan julkaisemattomia.

Koskisen tiedetään vuonna 1941 lähettäneen WSOY:lle novellikokoelman käsikirjoituksen nimeltä “Salaperäinen vainooja”, mutta se hylättiin. Novelleista todettiin, että ne edustavat “sairaalloista sielunlaatua” ja “sensationhaluista kauhua”. Samoin sanakäänteinhän WSOY:ssa oli muutamia vuosia aiemmin hylätty Mika Waltarin pienoisoromaaneja, sota-aika korkeine isänmaallisine moraaleineen ei suosinut kauhua tai sensaatioita ylipäättään. Koskinen lähestyi WSOY:ta samalla käsikirjoituksella vielä vuonna 1950. Se hylättiin uudestaan, mutta pehmeämmin sanakääntein.

Tiedossa ei ole, mitkä novellit ovat kuuluneet “Salaperäisen vainoojaan”, mutta ainakin sen niminen novelli Koskisen arkistosta löytyy. Se antaa vihiä siitä, että fantasiat olivat Koskiselle todellisuutta. Tekstissä nimittäin kuvataan toistuvasti tunnetta siitä, miten todellisuuden rinnalla on koko ajan toinen taso, jota muut eivät näe – tunne on hyvin tyypillinen *Ihmeellisen kuherruskuukauden* novelleille. Tarinan päähenkilö pakenee outoja tuntemuksiaan alkoholiin, se turruttaa aistit ja toinen todellisuus lakkaa häiritsemästä. Novellin päähenkilö on todennäköisesti ainakin osittain Koskisen omakuva, ja samaa voi sa-

Kosti Koskisen *Ihmeellinen kuherruskuukausi* on suomalaisen kirjallisuuden oudoimpia ilmestyksiä. Se on nimestään huolimatta täysiverinen kauhukirja, jonka viisi pitkää novellia tarjoilevat asioita, joita ei yleensä odota suomalaisesta kirjallisuudesta taapaavansa: saatananpalvontaa, fetisismiä, eläimeksi pukeutumista, huumausaineita, kaksoisolentoja. Oudot surrealistiset novellit puhuttelevat lukijaa liki sadan vuoden takaakin, ja Koskinen paljastuu yhdeksi suomalaisen kauhun omaperäisimmistä tekijöistä.

Ihmeellinen kuherruskuukausi ilmestyi vuonna 1930 ja jäi tekijänsä, raumalaisen kuvataiteilijan, ain-oaksi kirjaksi. Täysin unohdettu kirja julkaistaan nyt ensimmäistä kertaa uudestaan, ja mukana ovat myös Koskisen 1920-luvulla eri lehdissä julkaisemat kauhu- ja jännitysnovellit.

Kirjassa on suomalaista kauhukirjallisuutta tutkineen Juri Nummelinin perusteellinen esipuhe.

ISBN 978-952-7211-69-4

